

Міністерство освіти і науки України
Інститут модернізації змісту освіти

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського
Інститут педагогіки НАПН України, відділ навчання мов національних меншин і зарубіжної літератури
Ізмаїльський державний гуманітарний університет Харбінський інженерний університет (Китай)
Кіонгінський національний педагогічний університет, м. Інчхон, Республіка Корея
Русенський університет імені Ангела Канчева, Болгарія
Шуменський університет імені Єпископа Костянтина Преславського, Болгарія
Кагульський державний університет імені Богдана Петричейку Хашдеу, Молдова
Тараклійський державний університет імені Григорія Цамблака, Молдова

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 205-річчю
Університету Ушинського

(6 червня 2022 року, м. Одеса)



ДОСЛІДЖЕННЯ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТВОРЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Віра Бредньова, канд.техн.наук, доцент, професор кафедри
Архітектурно-художній інститут, Одеська державна академія будівництва
та архітектури (Україна)

Ольга Смичковська, старший викладач,
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені
К. Д. Ушинського» (Україна)

Анотація. На сучасному етапі розвитку системи вищої освіти значну зацікавленість викликає розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців. Наслідком цього відповідно є проблема, яким чином можна розвивати та вдосконалювати кожному здобувачу особистісні якості, що необхідні для креативної професійної діяльності. Актуальність дослідження підкреслюється зумовленістю підвищення якісного рівня архітектурно-художньої навчальної підготовки.

Ключові слова: творчий потенціал, чинники формування, майбутні фахівці, творчі спеціальності

RESEARCH OF FACTORS OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF CREATIVE POTENTIAL OF FUTURE SPECIALISTS OF CREATIVE SPECIALTIES

Vira Brednyova, Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Professor of the Department, Institute of Architecture and Art, Odessa State Academy
of Civil Engineering and Architecture (Ukraine)

Olga Smychkovska, senior lecturer,
KD Ushinsky South Ukrainian Pedagogical University (Ukraine)

Abstract. At the present stage of development of the higher education system, the development of creative potential of future specialists is of great interest. The consequence of this, respectively, is the problem of how to develop and improve each applicant's personal qualities necessary for creative professional activity. The relevance of the study is emphasized by the conditionality of improving the quality of architectural and artistic training.

Key words: creative potential, factors of formation, future specialists, creative specialties

Прагнення сформувати у здобувачів творчих спеціальностей естетичних уявлень, понять і смаків - це актуальне комплексне педагогічне завдання, оскільки культура розвивається безперервно, і кожне покоління людей спирається на те, що було створено попередниками. Гармонійний розвиток особистості, виховання у неї широкої художньо - естетичної культури, як відомо, полягає у формуванні здібностей повноцінного сприйняття прекрасного в мистецтві та житті.

У зв'язку з підвищенням європейських і світових вимог до якості підготовки випускників вищої школи, відповідні індивідуальні графічні компетенції сприяють більш поширеному вибору майбутніх функціональних можливостей здобувача. Підкреслимо також, що перед сучасною професійною освітою стоять завдання не лише насичення ринку праці компетентними фахівцями, а й створення можливостей для професійного зростання та розвитку особистості, тому розвиток творчого потенціалу здобувачів є одним із важливих питань для їхньої мотивації у навчанні.

В останні роки спостеріналися неодноразові спроби впровадження нових підходів до підготовки здобувачів творчого напрямку у вищій освіті, але вони здебільшого, торкалися лише окремих компонентів цього процесу [1, 38-42; 4,84-89; 6,21-22;7,112-121 та ін.]. Це дослідження з питань художньо-творчих здібностей, пізнавальної активності, художнього сприйняття,

творчої уяви та ін. Раніше не вирішені частини загальної проблеми можуть полягати у такому. Відповідно до аналізу останніх досліджень, на наш погляд, різні освітяни визначають різні підходи до цієї проблеми. Виходячи з цього, методичний інструментарій, що використовується ними, дуже різноманітний. Сучасна педагогіка пропонує досить велику кількість різних педагогічних технологій, що допомагають розвивати творчість студентів. Викладачі обирають і використовують їх з урахуванням безлічі чинників: значущості в освітній системі, вікових та індивідуальних особливостей, рівня підготовленості студентів, змісту навчального матеріалу дисциплін, що викладаються, особистих переваг. Поняття «самореалізація» визначається як одна з цілей педагогічного процесу і полягає у допомозі особистості здійснити свої здібності, розкрити задатки та ін. Проблема самореалізації особистості розглядається в основному контексті проблем професійного самовдосконалення, самовизначення, самоосвіти [2,17-21; 3,51-55; 5,7-13; 8,317-323; 9 та ін.]. Як відомо, творчість є найвищою формою активності та самостійної діяльності людини. Вона містить елементи нового, передбачає оригінальну та творчу діяльність, здатність до вирішення проблемних ситуацій у поєднанні з критичним ставленням до досягнутого результату. Можна погодитися з таким положенням, що попередньою умовою творчої діяльності виступає процес пізнання, накопичення знання про конкретний предмет, який має бути змінено. Педагоги – практики сьогодні сходяться на думці, що підвищення навчальної мотивації у студентів – це одна з ключових проблем освіти, тому систематичне використання активних та інтерактивних форм навчання, що мають креативний характер, може стати важливим мотиваційним чинником у вивченні будь-яких дисциплін. За різноманіттям освітніх технологій навчання у сучасній вищій школі за проєктною технологією можуть залишатися провідні позиції, тобто - це метод досягнення мети через докладне розроблення проблеми (технологію), що закінчується практичним результатом. У перекладі з латинської технологія означає: "самостійний пошук шляху" ("кинутий вперед"). Мотиваційні аспекти проєктної технології дозволяють підвищити пізнавальну активність студентів, їхню творчу та професійну допитливість, розвивають творче професійне мислення, навички пошуково-наукової дослідницької роботи, а також набувають безцінного досвіду співпраці та співтворчості.

Основна концепція мети нашого дослідження чинників формування і розвитку творчого потенціалу базується на порівняльних результатах аналітичного огляду методологічного і практичного аспектів графічної освіти здобувачів творчих спеціальностей. Під творчим потенціалом розумітимемо комплекс особистісних якостей, що дозволяє реалізувати творчі, естетичні та психологічні аспекти майбутньої професії. Наш власний, більше, ніж тридцятирічний досвід викладання графічних дисциплін в різних закладах вищої освіти м. Одеси, свідчить про те, що є чимало досить позитивних чинників у сучасному навчанні фахівців архітектурно-художнього напрямку. Дослідницьку базу експериментального дослідження склали узагальнені результати за останні два роки спостережень за поточними і підсумковими оцінками виконання аудиторних графічних завдань із контролем часу, контрольних заходів, усних опитувань тощо. Вибіркова кількість складала 92 студента денної форми навчання молодших курсів Архітектурно-художнього інституту Одеської державної академії будівництва та архітектури і Художньо-графічного факультету Південноукраїнського національного педагогічного університету. Дослідження із графічних дисциплін «Нарисна геометрія», «Рисунок», «Живопис» ґрунтується на розробленні диференційованих варіантів та експериментальній перевірці доцільності запровадження навчальних творчих завдань, що дозволяють на основі індивідуального підходу розвивати композиційне мислення учнів, і відповідно їхній творчий потенціал. Для розв'язання поставлених завдань були використані теоретичні методи дослідження – вивчення та аналіз психолого-педагогічної та методологічної літератури для визначення та обґрунтування феномена професійної компетенції у студентів у рамках творчих дисциплін, а також метод експертних оцінок для розкриття педагогічних умов і результатів формування художньо-графічної культури. Як відомо, об'єктивно змістовність середньої освіти зараз змінено. Нині вона зосереджена на тестовому поданні інформації. Виняток із програми обов'язкового навчання школярів низки дисциплін та розділів окремих

дисциплін (малювання, стереометрія, креслення та ін.) спричинило загальне зниження схильності школярів до творчої проєктної діяльності, що вимагає не тільки знань, а й наявності відповідних здібностей та навичок. Практика останніх років показала також зниження організованості та дисципліни учнів, причиною чого можна вважати проблеми, у тому числі соціального характеру (демографічна ситуація, ослаблення конкурентної ситуації під час зарахування абітурієнтів та ін.). Високі вимоги до якості графічної підготовки учнів в умовах зниження аудиторного навантаження та скорочення обсягу дисциплін у викладачів викликають багато запитань. На наш погляд, можна підкреслити, що лише досить вмотивовані студенти, працюючи наполегливо під керівництвом викладачів, протягом навчання у вищій школі, можуть досягти високого рівня майстерності.

Слід звернути увагу на глибоке значення дисципліни «Нарисна геометрія». Ще Платон зазначав, що «Боги люблять геометрію». Нарисна геометрія є провідною дисципліною в архітектурно-художній освіті для перетворення площинного мислення в просторове. Це унікальний інструмент для подорожі просторами. Протягом навчання студентам надавались приклади проблемного вирішення окремих завдань, тобто визначення наступності в алгоритмах розв'язання типових задач, взаємозв'язок між окремими етапами тощо. Переваги проблемного навчання включають, по-перше, високу самостійність студентів та їхню особистісну мотивацію. По-друге, подібні завдання формують у них зацікавленість у предметі та творчий підхід до виконання завдань. Практика показує, що технологія проблемного навчання має також і деякі негативні аспекти: великі витрати часу на досягнення запланованих результатів, слабка керованість пізнавальною діяльністю тощо. Нами було розроблено опитувальні аркуші-анкети на предмет перевірки їхніх графічних компетенцій та якості виконання завдань. Поточні узагальнені результати контрольних заліків, підсумкового контролю знань показують, що близько 85% студентів після вивчення дисципліни «Нарисна геометрія» мають досить якісну графічну грамотність і просторове мислення.

Для здобувачів у галузі художньої освіти є важливим поняття креативності – це комплекс особливостей інтелекту та якостей особистості, яка в тому чи іншому сенсі, властива всім людям і ступінь її вираження може бути різним. Відповідно до концепції, Дж. Гілфорда та Е. Торренса, креативність розглядається як самобутній різновид мислення, так зване, дивергентне мислення, яке припускає варіювання шляхів вирішення проблеми («розбіжне, що йде у різних напрямках»). Американський психолог Грем Уоллес виділив чотири етапи творчого процесу, які вважаються класичними і проглядаються у всіх сучасніших класифікаціях: підготовка, тимчасове відкладання проблеми, осяння та перевірка рішення. А інший фахівець Еліс Торренс підтверджує, що «креативність – це значає копати глибше, дивитися краще, виправляти помилки, пірнати в глибину, проходити крізь стіни, запалювати сонце, будувати замок на піску, вітати майбутнє». Можливо, саме це визначення і є найкращим ключем до розуміння творчого потенціалу.

Творча самореалізація майбутнього художника передбачає, по-перше, різноманітність творчих підходів і способів творчого самовираження, що використовують не стільки логічний, скільки творчий і навіть інтуїтивний підхід. Через неоднозначність сприйняття можна говорити про індивідуальний характер процесу народження логічної художньої структури, яка якісно відрізняється від логічної понятійної структури. Вивчаючи завдання, студенти виконують певні дії, у результаті яких створюється оригінальна ідея, що має цінність. Виконання нетрадиційних завдань може пробудити у здобувачів інтерес до вивчення технології креативного мислення, що дозволяє підвищувати інтерес до предмета, активізувати мислення студентів, стимулювати розвиток творчого потенціалу, почути різні думки, висловити свою думку. При цьому знижується психологічна напруга, встановлюються довірливі відносини між викладачем та студентами, з'являється можливість працювати як із сильними, так і зі слабкими студентами. Існує багато форм практичної роботи художника – з природи, з пам'яті, уяви тощо. На наш погляд, як види творчості робота з природи і по пам'яті є взаємопов'язаними і багато в чому визначальними для органічного розвитку індивідуальності студента, стилю та манери його художньої творчості. Метод особистої аналогії (емпатії) традиційно є найважливішим

евристичним методом вирішення творчих завдань, пов'язаним одночасно з інтуїтивними та логічними процесами мислення. Метод емпатії, наприклад, у вивченні розділу «Основи кольорознавства», якнайкраще відповідає вирішенню завдань художньої творчості, оскільки спрямований на розвиток фантазії та уяви. Різні дослідники у сфері творчого потенціалу особистості виділяють різноманітні критерії визначення рівня творчого потенціалу: нестандартність підходу до вирішення задачі, самостійність при виборі шляху і засобів його вирішення та емоційна розкутість. Варто детальніше зупинитися на емоційному компоненті, який виступає одним з основних чинників у процесі вирішення творчих задач, адже завдяки позитивним емоціям з'являється подальше бажання творити. Творчість (креативність) – це здатність дивуватися та пізнавати, вміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, це націленість на відкриття нового та здатність до глибокого усвідомлення свого досвіду. Розвитку творчого потенціалу майбутніх архітекторів і художників сприяє також участь у мистецьких виставках, конкурсах, які характеризують, у тому числі, рівні сформованості у них творчої самореалізації.

Висновки. При використанні різних методів навчання у студента підвищується мотивація оволодіння теоретичними та практичними графічними навичками, формується пізнавальна компетентність. Він навчається аналізувати здобуті знання, шукати нові можливості для реалізації свого творчого потенціалу. Неможливо «на око», інтуїтивно визначити статус графічних дисциплін взагалі, як і будь-якої іншої дисципліни. Багато розділів і дисциплін начебто й не потрібні в майбутній професійній діяльності. Однак вони так міцно пов'язані з «потрібними» дисциплінами, що якщо їх забрати, то процес пізнання одразу зруйнується. Отже, вивчення графічних дисциплін сприяє розвитку об'ємно-просторового та логічного мислення здобувачів, оволодінню художніми прийомами реального відображення об'єктів довкілля, визначення геометрії та структури об'єктів у цілому. Підкреслимо, що методика розвитку творчого потенціалу студентів архітектурно-художніх спеціальностей буде більш ефективною, якщо у практику освіти будуть введені психолого-педагогічні знання, і вона базуватиметься на принципах застосування тренінгу як однієї з ефективних форм її вдосконалення. Надалі автори планують продовжити дослідження у цьому напрямі, вдосконалити методику визначення та ранжування творчого потенціалу, розширити критерії його оцінки та перспективи розвитку у студентів архітектурно-художнього спрямування.

Список використаних джерел:

1. Bredniova V. On the improvement of the methodology of engineer staff's graphic training on the basis of optimization of psychological and pedagogical approaches. *Modern Tendencies in Pedagogical Education and Science of Ukraine and Israel: The Way to Integration*. Ariel University: 2016. Issue 7.- P. 38–42.
2. Бредньова В. П., Смичковська О. М., Прохорец І. М. До проблеми формування графічних компетенцій студентів архітектурних і художніх спеціальностей. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Серія «Педагогічні науки». 2018. No 1 (120). С. 17–21.
3. Бредньова В. П., Смичковська О. М., Прохорец І. М. До питання підвищення якості викладання графічних дисциплін студентам молодших курсів архітектурних і художніх спеціальностей. - *Наук. журнал «Інноваційна педагогіка» Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій*, 2019, вип.11,т.1.- С.53-55.
4. Галицан О., Койчева Т., Курлянд З. Фасилітаційна компетентність викладача вищої школи як суб'єкта педагогічної діяльності. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. ISSN Print - 2414-5076. Одеса: 2019, вип. 4 (129).- С.84-89.
5. Галицан О., Осипова Т., Койчева Т. Методичний ресурс формування естетичної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. *Науковий вісник*

Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Одеса: 2020, вип. 1 (130).- С.7-13.

6. Молнар Т. І. Теоретичні основи компетентнісного підходу як освітньої інновації.– Zbiór artykułów naukowych (ISBN 978 – 83 - 65608-78-9). Warszawa: 2017. - С.21-22.

7. Овчарук О. В. Компетентнісний підхід в сучасній освіті: світовий досвід і українські перспективи. Київ: Бібліотека з освітньої політики. 2004.-121 с.

8. Ткачук О., Бредньова В., Смичковська О. Міждисциплінарні зв'язки дисциплін образотворчого циклу з графічними. Науковий журнал Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка «Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології», 2021, №5(109), стор.317-325.

9. Организационные формы обучения. [Режим доступа: <http://didaktica.ru/osnovy-obshej-didaktiki/172-organizacionnye-formy-obucheniya.html>].

References:

1. Bredniowa, V. (2016). On the improvement of the methodology of engineer staff's graphic training on the basis of optimization of psychological and pedagogical approaches. Modern Tendencies in Pedagogical Education and Science of Ukraine and Israel: The Way to Integration. Ariel University: 7, 38–42.

2. Brednyova, V. P., Smichkovska O. M., Prohorets I. M. (2018). To the problem of formation of graphic competencies of students of architectural and art specialties. Scientific Bulletin of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushinsky. Pedagogical Sciences Series. 1 (120), 17–21.

3. Brednyova, V. P., Smichkovska O. M., Prohorets I. M. (2019). On the issue of improving the quality of teaching graphic disciplines to undergraduate students of architectural and artistic specialties. - Science. Journal of Innovative Pedagogy of the Black Sea Research Institute of Economics and Innovation. 11,t.1.,53-55.

4. Galitsan, O., Koycheva, T., Kurland, Z. (2019). Facilitation competence of a higher school teacher as a subject of pedagogical activity. Scientific Bulletin of the South Ukrainian National Pedagogical University named after KD Ushinsky. ISSN Print - 2414-5076. Odessa: 4(129),84-89.

5. Galitsan O., Osipova T., Koycheva T.(2020). Methodical resource for the formation of aesthetic competence of future teachers of humanities. Scientific Bulletin of the South Ukrainian National Pedagogical University named after KD Ushinsky. Odessa:1(130),7-13.

6. Molnar, T. I. (2017). Theoretical foundations of the competence approach as an educational innovation. Zbiór artykułów naukowych (ISBN 978 – 83 - 65608-78-9). Warszawa:21-22.

7. Ovcharuk, O. V.(2004). Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives. Kyiv: Library on Educational Policy.121.

8. Tkachuk, O., Bredneva, V., Smychkovska, O. (2021). Interdisciplinary connections of disciplines of the visual cycle with graphic ones. Scientific Journal of Sumy State Pedagogical University named after A. S Makarenko "Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies". 5(109), 317-325.

9. Organizational forms of learning. [Access mode: <http://didaktica.ru/osnovy-obshej-didaktiki/172-organizacionnye-formy-obucheniya.html>].